

Motion till riksdagen 2025/26:320

av **Andreas Lennkvist Manriquez m.fl. (V)**

Modern familjerätt

Innehållsförteckning

1 Förslag till riksdagsbeslut.....	3
2 Inledning.....	4
3 Barnets bästa.....	5
3.1 Hävandet av ett presumerat föräldraskap	6
3.2 Polishämtning vid verkställighet av beslut	7
3.3 Domares barnkompetens	7
3.4 Barnprotokoll	8
3.5 Särskilda ombud för barn.....	9
3.6 Barn med fler än två sociala föräldrar	10
3.7 Könsneutral lagstiftning.....	10
4 Adoption.....	11
4.1 Adopterades rätt till modersmål.....	11
4.2 Adopterades rätt till sitt födelsenamn	12
5 Äktenskapsfrågor.....	12
5.1 Betänketid vid skilsmässa.....	13
5.2 Bodelning.....	13
5.3 Erkännande av samkönade äktenskap och registrerade partnerskap i hela EU	14
6 Förbud mot omvändelseförsök	14
7 Gode män, överförmyndare och förvaltare	15
7.1 Utredning om ny lagstiftning.....	15
7.2 Uppdelning av den gode mannens förordnande i personliga och ekonomiska angelägenheter	16
7.3 Utredning av kommunalt ansvar för gode män och förvaltare	16
7.4 Kommunalt solidariskt skadeståndsansvar	17

7.5 Överförmyndarens tillsynsansvar	18
8 Bättre kontroll av boutredningar och arvsskiften	18
8.1 Bristande trygghet för sambor	19

1 Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör tillsätta en utredning av domstolars användande av ovetenskapliga teorier i vårdnadstvister såsom "parental alienation syndrome" och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen skyndsamt bör återkomma med ett lagförslag som innebär att ett presumerat föräldraskap inte ska kunna hävas på den grunden att barnet har tillkommit genom en heminsemination eller genom assisterad befruktning vid en klinik utomlands med en anonym donator och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att hävandereglererna för ett presumerat föräldraskap bör utredas närmare och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör presentera förslag till lagändring som förtydligar att hämtning med polis vid verkställighet av beslut om vårdnad, boende eller umgänge inte får ske annat än om det råder uppenbar fara för barnet och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med förslag till ändring i lagstiftning som innebär att de domare som ska döma i mål om vårdnad, boende och umgänge ska ha förvärvat en särskild barnkompetens och tillkännager detta för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med förslag till ändring i lagstiftning som innebär att det blir obligatoriskt för domstolar att upprätta särskilda barnprotokoll i mål om vårdnad, boende och umgänge och tillkännager detta för regeringen.
7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma till riksdagen med lagförslag som innebär att varje barn får rätt till ett eget juridiskt biträde i alla mål om vårdnad, boende och umgänge och tillkännager detta för regeringen.
8. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör tillsätta en utredning i syfte att ändra reglerna i föräldrabalken (FB) så att det blir möjligt för ett barn att ha flera vårdnadshavare och tillkännager detta för regeringen.
9. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med förslag som innebär att den familjerättsliga lagstiftningen ska bli både materiellt och språkligt könsneutral och tillkännager detta för regeringen.
10. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med ett förslag på hur skadestånd från staten kan betalas ut till de som fått sina mänskliga fri- och rättigheter kränkta genom internationell adoption till Sverige, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
11. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att en utökad rätt för adopterade att studera sitt modersmål på komvux bör utredas och tillkännager detta för regeringen.
12. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör utreda hur namnlagen kan ändras så att adopterade får rätt att återta sitt födelsenamn och tillkännager detta för regeringen.

13. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma till riksdagen med förslag till ändring i äktenskapsbalken som innebär att kravet på betänketid vid äktenskapsskillnad tas bort och tillkännager detta för regeringen.
14. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med förslag på åtgärder i syfte att stärka förutsättningarna för rättvisa bodelningar och motverka att bodelningar förhalas och drar ut på tiden, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
15. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör arbeta för att samkönade äktenskap och registrerade partnerskap ska erkännas i hela EU och tillkännager detta för regeringen.
16. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med ett lagförslag som innebär att omvändelseförsök förbjuds och tillkännager detta för regeringen.
17. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med ett lagförslag som bygger på SOU 2021:36 Gode män och förvaltare – en översyn och tillkännager detta för regeringen.
18. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att det bör utredas hur en legal uppdelning av den gode mannens förordnande i personliga och ekonomiska angelägenheter skulle kunna se ut och tillkännager detta för regeringen.
19. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att det bör utredas om det ska införas ett rent kommunalt ansvar för gode män och förvaltare inom den egna organisationen och tillkännager detta för regeringen.
20. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att det bör införas ett kommunalt solidariskt skadeståndsansvar för förmögenhetsbrott som en ställföreträdare vållat huvudmannen inom ramen för sitt uppdrag och tillkännager detta för regeringen.
21. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma till riksdagen med förslag på hur utbildning för överförmyndare och överförmyndarnämnder ska organiseras för att säkerställa en högre kompetensnivå hos dessa och tillkännager detta för regeringen.
22. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med förslag på lagstiftning som innebär att kraven på boutredare skärps och tillkännager detta för regeringen.
23. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma till riksdagen med lagförslag som innebär att det införs arvsrätt mellan sambor och tillkännager detta för regeringen.

2 Inledning

Den familjerättsliga lagstiftningen är i dag föråldrad och könsstereotyp och saknar ett tydligt barnperspektiv. För Vänsterpartiet är det självklart att alla människors kärlek ska respekteras. Ingen ska diskrimineras p.g.a. sin sexuella läggning eller könsidentitet, utan alla ska ges samma förutsättningar att bilda och vara en familj. Dessvärre har vi en lång väg kvar innan vi nått fram till detta mål. Vidare behöver den familjerättsliga

lagstiftningen stärkas för att bättre stötta och skydda de som har sämre förutsättningar att tillvarata sina egna intressen.

3 Barnets bästa

I Sverige finns en stor politisk enighet om att barns villkor och barnens bästa ska komma i första rummet. Att barn har samma människovärde som vuxna, men samtidigt behöver särskilt stöd och skydd, ställer de flesta upp på. Det råder i retoriken även enighet om att barn ska kunna växa upp i trygghet, utvecklas och förverkliga sina drömmar. Ändå finns det barn som far illa i Sverige. Det räcker alltså inte med politisk enighet kring de stora konventionerna och det räcker inte med lagar. Det handlar också om prioriteringar av de ekonomiska resurserna, om information och kunskapsspridning, om viljan och förmågan att lyssna på barnen och tillerkänna dem inflytande samt om att frågan om barnens rättigheter finns högt på den politiska dagordningen och ständigt debatteras och synliggörs. I tvister om vårdnad, boende och umgänge är det oundvikligt att barn hamnar i kläm när föräldrarna inte kan enas om vad som är barnets bästa. Då är det viktigt att barnen blir kompetent bemötta, och utifrån ålder och mognad ges möjlighet att komma till tals i de processer som berör dem.

Vänsterpartiet välkomnar de lagändringar som skedde i och med proposition 2024/25:10 Tryggare hem för barn, och vi kommer att fortsätta att följa frågan.

Riksorganisationen för kvinnojourer och tjejjourer i Sverige (Roks) släppte 2016 rapporten Våld och vårdnad som kom i en andra uppdaterad upplaga 2021. De konstaterar bl.a. i de vårdnadsdomar som de gått igenom att domstolarna generellt bortser från det våld som pappan utsatt barnet och/eller mamman för. Man gör ingen egen analys av vad som är barnets bästa, utan man tar ofta fasta på principen att barn behöver båda sina föräldrar. Även Jämställdhetsmyndigheten konstaterade 2022 i rapporten Uppgifter om våld är inget undantag, att domstolarna tenderar att i större utsträckning fokusera på samarbetssvårigheter än på uppgifter om våld eller andra övergrepp när riskbedömningar genomförs och vid målets avgörande. De tar även upp att en del domstolar omformulerar uppgifter om våld eller andra övergrepp till konflikt eller samarbetssvårigheter. Myndigheten lyfter också fram exempel i kartläggningen på domar där domstolen bedömt förälder och barns vistelse i skyddat boende som samarbetssvårigheter. Detta innebär att uppgifterna om våld eller andra övergrepp förminskas eller osynliggörs. Jämställdhetsmyndigheten konstaterar att samarbets-svårigheter och principen om barns behov av kontakt med båda föräldrarna verkar få större genomslag än barns rätt att skyddas från våld eller andra övergrepp från en förälder vid målets avgörande när domstolen beslutar om vårdnad, boende och umgänge. Något som lyfts av flera organisationer är att ovetenskapliga teorier lyfts fram i domstolarna som att de hade vetenskapligt stöd. En teori som särskilt lyfts fram som problematisk är PAS, parentalt alienationssyndrom. Bland annat FN:s särskilda rapportör kring mäns våld mot kvinnor har lyft fram att PAS används som ett verktyg av den våldsutövande föräldern i domstol för att underminera och misskreditera framför allt kvinnor som vill skydda sina barn från våldet. Konsekvensen blir att bristen på kunskap om mäns våld mot kvinnor hos domstolarna gör att våldsutövande föräldrar beviljas vårdnaden. Vidare lyfter rapportören fram vikten av att det finns en reglering av kompetenskrav och hur och när så kallade experter ska tas in i vårdnadsprocesser.

Vänsterpartiet anser att det kan finnas skäl att se över lagstiftningen kring vårdnadsprocesserna ytterligare med anledning av de uppgifter som förekommer om bristen på kunskap hos domstolarna om mäns våld mot kvinnor. Ett rimligt första steg är att öka kunskapen om hur det ser ut idag. Därför bör regeringen tillsätta en utredning av domstolars användande av ovetenskapliga teorier i vårdnadstvister så som parental alienation syndrome. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

3.1 Hävandet av ett presumerat föräldraskap

2021 kom propositionen Modernare regler för bekräftelse av föräldraskap, faderskapsundersökningar och för att åstadkomma könsneutral föräldraskaps-presumption. Syftet med lagändringarna var att – med utgångspunkt i barnets bästa – göra den föräldraskapsrättsliga regleringen mer modern, jämlik och ändamålsenlig. Vänsterpartiet välkomnade lagändringarna i det stora hela och ansåg dem vara välgrundade. Vi bedömer att förslagen till stor del kommer att ge barn som föds i Sverige en bra start i livet. Vi är dock, i likhet med Riksförbundet för homosexuellas, bisexuellas, transpersoners, queeras och intersexpersoners rättigheter (RFSL), kritiska till den del av lagändringarna som gäller hävande av ett presumerat föräldraskap (prop. 2020/21:176 avsnitt 4.2). Förslaget innebär att de regler om hävande av presumerade faderskap (s.k. hävanderegler) som infördes den 1 januari 2019 nu utvidgas till att omfatta alla gifta par.

Sedan den 1 januari 2019 kan ett presumerat faderskap hävas om barnet kommit till efter insemination i hemmet med donerade spermier, efter assisterad befruktning vid en klinik utomlands som inte är behörig eller vid en klinik utomlands med donerade spermier från anonym donator. Faderskapet kan också hävas om samtycke inte skett på korrekt sätt inför assisterad befruktning. I och med att dessa nya hävanderegler infördes har utredningen som föregick denna proposition (SOU 2018:68) sett sig tvungen att förhålla sig till detta och föreslå att samma hävanderegler ska gälla för alla gifta par. Det är mycket beklagligt.

Då föräldraskap och faderskap kommer att presumeras automatiskt för alla gifta par kommer detta i vissa fall att ske felaktigt och därmed kunna komma att hävas i framtiden. Det försätter både barn och föräldrar i en osäker situation, då det t.ex. vid en konfliktfylld skilsmässa finns möjlighet för den som inte har fött barnet att häva presumptionen och lämna föräldern som fött barnet ensam i sitt föräldraskap. De föräldrar som känner till dessa regler kommer att kunna säkra upp sin situation genom att genomgå en adoptionsprocess, men de flesta kommer inte att känna till hur reglerna ser ut och därmed hamna i osäkra situationer. Det blir ett ojämlikt system, där föräldrar med rätt resurser kommer att vara säkra i sitt föräldraskap, medan andra ovetandes har presumerats felaktigt.

Samkönade par och par där någon har ändrat juridiskt kön behöver i högre utsträckning än andra par donerade könsceller för att bli gravida, och därför riskerar barn i regnbågsfamiljer att drabbas hårdare än andra barn av reglerna. Det kan aldrig vara förenligt med en princip om barns bästa att ge barn ett bristande rättsligt skydd som innebär att ett barn i vissa fall när som helst kan bli av med den förälder som inte har fött barnet. Barn har rätt till sina föräldrar.

Mot bakgrund av de farhågor och den problematik som RFSL lyfter fram bör reglerna för hävande av ett presumerat föräldraskap (hävanderegler) utredas närmare.

Regeringen bör skyndsamt återkomma med ett lagförslag som innebär att ett presumerat föräldraskap inte ska kunna hävas på den grunden att barnet har tillkommit genom en heminsemination eller genom assisterad befruktning vid en klinik utomlands med en anonym donator. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Hävandereglerna för ett presumerat föräldraskap bör utredas närmare. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

3.2 Polishämtning vid verkställighet av beslut

I tvister om vårdnad, boende och umgänge är risken stor att barn hamnar i kläm. Trots ändringarna i vårdnadslagstiftningen finns det exempel på barn som fortfarande tvingas till umgänge med en våldsam förälder. I sådana fall är det inte ovanligt att den andra föräldern, ofta mamman, vidtar de åtgärder hon kan för att skydda barnet och därmed riskerar att anklagas för så kallat umgängessabotage.

När det gäller verkställighet av ett avgörande om vårdnad eller boende framgår det tydligt av lagens förarbeten att polishämtning endast ska kunna användas om barnet riskerar att lida allvarlig skada av att vara kvar i den miljö där barnet vistas. Hämtning av barn till umgänge ska således bara förekomma i rena undantagsfall. I förarbetena understryks att ”det är mycket sällsynt att behovet av umgänge är sådant att det kan överväga den risk för negativ inverkan som hämtningen är förenad med. Enbart det förhållandet att en förälder systematiskt försöker sabotera barnets umgänge med den andra föräldern är inte ett tillräckligt skäl för att besluta om hämtning” (prop. 2005/06:99 s. 74 f.).

Trots att polishämtning ska tillämpas mycket restriktivt förekommer det enligt Barnombudsmannen (BO) att barn hämtas till umgänge, vilket både Vänsterpartiet och BO starkt ifrågasätter eftersom det är ett väldigt drastiskt ingrepp mot ett barn.

Regeringen bör presentera förslag till lagändring som förtydligar att hämtning med polis vid verkställighet av beslut om vårdnad, boende eller umgänge inte får ske annat än om det råder uppenbar fara för barnet. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

3.3 Domares barnkompetens

Bristande kompetens hos domstolar och socialtjänst i frågor som rör barns utveckling kan få förödande konsekvenser för de barn som är föremål för föräldrarnas tvist om vårdnad, boende eller umgänge.

Vänsterpartiet menar att det behövs en särskild barnkompetens för de domare som ska döma i familjerättsliga mål. Det är vår bestämda uppfattning att ett krav på särskild barnkompetens hos domare skulle leda till mer lika tolkningar av principen om barnets bästa. För närvarande är det upp till varje domstol att överväga frågan om specialisering av domare i syfte att förbättra kompetensen gällande frågor som rör vårdnad, boende och umgänge. Domstolsverket arbetar förvisso kontinuerligt med att utbilda domare i frågor som rör barn, men vi menar att utvecklingen på området går för långsamt, vilket drabbar enskilda barn.

För ett antal år sedan infördes särskilda krav på domare som dömer i ungdomsmål. Enligt Vänsterpartiets mening är det även motiverat att de domare som dömer i

familjerättsliga mål ska ha kompetens kring barns utveckling, om barns reaktioner på våld och övergrepp som utövats av den ena föräldern mot barnet eller den andra föräldern osv. Detta borde vara ett minimikrav för att få döma i mål om vårdnad, boende och umgänge eftersom dessa tvister ofta är mycket komplexa.

Barnombudsmannen skriver i sitt remissvar på Se barnet! (SOU 2017:6) att de utbildningar som erbjuds domare från Domstolsakademin är frivilliga att delta i. Det är därför möjligt för domare att handlägga dessa ärenden utan någon specialkompetens inom området. Som utredningen genomgående beskriver i sitt betänkande är dessa ärenden komplexa och avvägningar ska göras mellan flera olika intressen där barnets bästa ska väga mycket tungt. För att kunna bedöma dessa ärenden på bästa sätt krävs god kompetens hos domarna om barns behov och utveckling, om barns sätt att uttrycka sig, om barns rättigheter och inte minst om bedömning och prövning av barnets bästa.

Precis som Barnrättighetsutredningen (SOU 2016:19) konstaterade, anser BO att det finns stora brister bland beslutsfattare på alla nivåer, inklusive domare, om hur en bedömning och prövning av barnets bästa ska göras. Detta är också något som Sverige har fått kritik för från FN:s barnrättskommitté. BO anser därför att det bör vara ett obligatoriskt moment under domarutbildningen att genomgå utbildning i hur barnets bästa bedöms och prövas, om barns rättigheter, hur barn berättar om traumatiska händelser och barns utveckling. Vänsterpartiet instämmer med BO i detta.

Vänsterpartiet menar att den nyss genomförda lagändringen i föräldrabalken kring principen om barns bästa aktualiserar frågan om domares kompetens för att lagändringen ska få önskad effekt på barns rättigheter. Utredningen Tryggare hem för barn (SOU 2022:71) som låg till grund för proposition 2024/25:10 Tryggare hem för barn, föreslog att Domstolsverket bör överväga behovet av att genomföra en utbildningsinsats när det gäller riskbedömningar i familjemål mot bakgrund av utredningens förslag till ny lydelse kring barnets bästa i föräldrabalken. Vänsterpartiet menar att en sådan utbildning är absolut nödvändig och bör vara obligatorisk.

Regeringen bör återkomma med förslag till ändring i lagstiftning som innebär att de domare som ska döma i mål om vårdnad, boende och umgänge ska ha förvärvat en särskild barnkompetens. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

3.4 Barnprotokoll

För att säkerställa att principen om barnets bästa står i fokus vid den rättsliga hanteringen av mål eller ärenden om vårdnad, boende och umgänge vill Vänsterpartiet att det ska upprättas särskilda barnprotokoll som en bilaga till domen där avgörandet motiveras utifrån vad som är bäst för barnet.

Den bärande tanken i FN:s konvention om barnets rättigheter, barnkonventionen, är att barnet är en fullvärdig människa med egna rättigheter. Enligt vår mening ligger ett krav på obligatoriska barnprotokoll helt i linje med ambitionen i barnkonventionen. Ett barnprotokoll skulle kunna utformas som en bilaga till domen och fungera som en checklista där domaren på punkt efter punkt går igenom att det är barnets bästa som legat till grund för domstolens ställningstagande i en viss fråga och inget annat, t.ex. rättvisa mellan föräldrarna. Av checklistan kan t.ex. framgå om samtal med barnet har ägt rum, om barnpsykiatrisk utredning har genomförts, om personer i barnets närhet har hörts, om läkarundersökning har gjorts, om riskbedömning gjorts osv. Domstolen bör ge

motiveringar till varför vissa krav i checklistan inte uppfyllts samt redovisa varje ställningstagande och beslut.

Vänsterpartiets förslag innebär inte att vi vill styra hur domstolarna motiverar sina domar utan att vi vill skapa en garanti för att det enskilda barnets bästa tas på allvar. Vi menar att obligatoriska barnprotokoll kommer att stärka principen om barnets bästa i den rättsliga hanteringen. Vidare kan checklistan fungera som ett stöd för rättens ledamöter.

Det ska inte som i dag vara möjligt att motivera ett avgörande genom att enbart konstatera att barnets bästa tillgodosetts eller att resonera kring att barnet behöver båda sina föräldrar. En faktisk riskbedömning behöver göras. Krav måste ställas på att en domstol eller myndighet ska kunna motivera varje beslut och ställningstagande i ett avgörande utifrån barnets bästa.

Regeringen bör återkomma med förslag till ändring i lagstiftning som innebär att det blir obligatoriskt för domstolar att upprätta särskilda barnprotokoll i mål om vårdnad, boende och umgänge. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

3.5 Särskilda ombud för barn

När föräldrarna tvistar om vårdnad, boende eller umgänge i domstol företräds de vanligtvis av var sitt ombud. Ofta kommer den rättsliga processen att handla om att rättvisa ska skipas mellan föräldrarna, varpå barnet som egentligen är huvudperson blir osynliggjort. För att barnets rätt och principen om barnets bästa verkligen ska tas på allvar, menar vi att barn bör ha rätt till ett juridiskt ombud som är frikopplat från föräldrarna och deras eventuella biträden. Ett barnombud skulle ha det enskilda barnets intresse för ögonen och skulle kunna utgå enbart från barnets bästa samt barnets synpunkter i sin argumentation inför rätten. Att barn bör ha ett eget ombud för att säkerställa deras rätt att komma till tals är en åsikt som Vänsterpartiet delar med flera organisationer, bl.a. Barnombudsmannen, Roks, Rädda Barnen och Unizon.

Vänsterpartiet anser att varje barn bör ha en klar och uttalad rätt att föra fram sina åsikter i samband med tvister om vårdnad, boende och umgänge. En ovillkorlig rätt för barn att komma till tals i dessa frågor ligger helt i linje med FN:s konvention om barnets rättigheter. Vi menar att även små barn har åsikter om sin levnadssituation som är värda att tas på allvar.

Vänsterpartiet vill poängtera att anledningen till att tvister om vårdnad, boende och umgänge över huvud taget förs till domstol är att det finns en underliggande konflikt mellan föräldrarna. Om föräldrarna hade kunnat samarbeta i frågor kring barnet hade det inte funnits någon tvist. Vidare torde det vara de allra svåraste och mest konfliktfyllda fallen som hamnar i rätten och leder till en huvudförhandling.

Ambitionen måste vara att alla barn som är föremål för en process om vårdnad, boende eller umgänge ska ha rätt att få sina åsikter framförda just för att slippa behandlas som objekt under den rättsliga hanteringen. En rätt till ett eget juridiskt biträde gynnar alla barn vars föräldrar tvistar om vårdnad, boende eller umgänge och i synnerhet de barn som far illa. Vidare skulle ett barnombud leda till mer genomtänkta beslut där barnets vilja faktiskt beaktas, vilket gör att besluten blir lättare att verkställa. Enligt Vänsterpartiets uppfattning bör ett barnombud ha dokumenterad kompetens i frågor som rör barns utveckling, traumahantering och riskbedömning.

Regeringen bör återkomma till riksdagen med lagförslag som innebär att varje barn får rätt till ett eget juridiskt biträde i alla mål om vårdnad, boende och umgänge. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

3.6 Barn med fler än två sociala föräldrar

Enligt dagens lagstiftning kan ett barn inte ha fler än två juridiska vårdnadshavare. Många barn växer dock upp med flera sociala föräldrar. Det kan handla om barn vars biologiska föräldrar lever i samkönade relationer eller om barn vars biologiska föräldrar separerat. Dagens lagstiftning medför att ett barn inte har juridisk rätt att träffa en social förälder efter att de vuxna separerat. Detta trots att den sociala föräldern kan vara lika viktig för barnet som den biologiska föräldern. Vidare har barnet ingen rätt att arva en social förälder.

Ett exempel där ett barn med flera sociala föräldrar har hamnat i kläm till följd av luckan i lagstiftningen är den pojke vars två lesbiska mammor skrivit ett eget avtal med pojkens pappa om att de alla tre skulle ha delat föräldraansvar. Då de biologiska föräldrarna hamnat i en konflikt med den icke-biologiska mamman visade det sig att det skriftliga avtalet saknade juridisk betydelse. Pojken har ingen som helst juridisk rättighet att umgås med sin icke-biologiska mor.

Vänsterpartiet anser att det är angeläget att alla barn har ett juridiskt skydd i lagstiftningen oavsett i vilken typ av familjebildning barnet växer upp. Barn kan ha lika starka band till en social förälder som till en biologisk förälder.

För att stärka barns rätt till sina föräldrar, biologiska såväl som sociala, anser Vänsterpartiet även att barn bör kunna ha fler än två vårdnadshavare. Många barn har fler än två föräldrar, och det är dags att lagstiftningen nu anpassas till hur verklighetens familjer ser ut.

Regeringen bör tillsätta en utredning i syfte att ändra reglerna i föräldrabalken (FB) så att det blir möjligt för ett barn att ha flera vårdnadshavare. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

3.7 Könsneutral lagstiftning

Barn har enligt barnkonventionen rätt till föräldrar och familj. När ett barn föds är det föräldrabalken som reglerar hur föräldraskap ska fastställas. Dagens familjerättsliga lagstiftning utgår i mångt och mycket från heteronormativa föreställningar om hur en familj ser ut. Föräldrabalken har uppdaterats med nya tillägg i samband med bl.a. att samkönade par fått rätt att ingå äktenskap, adoptera och inseminera, att det skett ändringar av reglerna kring assisterad befruktning samt efter att kravet på tvångssterilisering vid ändring av juridiskt kön togs bort. Som det ser ut nu finns det olika paragrafer som styr beroende på vem som fött barnet, om du är man eller kvinna, har ändrat juridiskt kön, om du är ensamstående, är gift eller sambo med den som fött samt om du fått barn med egna könsceller eller med hjälp av donator. Lagstiftningen har således blivit lite av ett lapptäcke, varför vi anser att det finns behov av att göra föräldrabalkens regler om föräldraskap enklare och tydligare. Juridiken behöver både vara begriplig och fungera för alla familjer samtidigt som lagstiftning ska gå att tillämpa på ett rättssäkert och bra sätt.

Vänsterpartiet anser att det saknas skäl att dela upp föräldraskapet. Oavsett vilken sexuell läggning och vilket juridiskt eller biologiskt kön den person som föder barnet har så är den personen barnets förälder. Samma sak gäller för den eller de personer som i övrigt är att anse som barnets förälder/föräldrar. Mot bakgrund av det anser Vänsterpartiet att den familjerättsliga lagstiftningen bör bli både materiellt och språkligt könsneutral.

Regeringen bör återkomma med förslag som innebär att den familjerättsliga lagstiftningen ska bli både materiellt och språkligt könsneutral. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

4 Adoption

Alla barn har inte föräldrar som känner att de kan ge sina barn en bra framtid. Då finns det möjlighet att genom adoption i stället låta andra människor välkomna barnet in i en ny familj. Samtidigt är adoption ett stort och livsavgörande steg att ta. Därför är det viktigt att alla parter är välinformerade om processen och dess konsekvenser.

Adoptionsprocessen och kontrollen av densamma bör vara så noggranna att det aldrig kan förekomma minsta lilla inslag av människohandel. Tyvärr visade Adoptionskommissionen i sin utredning av internationella adoptioner att det funnits stora brister i adoptionsprocesserna historiskt och att dagens lagstiftning inte är tillräcklig för att vara säker på att det inte händer igen. I skrivande stund är förslagen ute på remiss.

Det som uppdragats av Adoptionskommissionen är en stor tragedi för alla inblandade, för barnen som vuxit upp i tron att deras föräldrar inte ville ha dem, för föräldrar som blivit bestulna på sina barn och för adoptivföräldrar som trott att de gjort något gott. De förtjänar upprättelse. Vänsterpartiet vill därför se en ursäkt från staten, som Adoptionskommissionen föreslog. Men utöver det bör staten också betala ut skadestånd till de drabbade. När staten betalade ut skadestånd för fosterhemsbarn som vanvårdades inrättades en tillfällig lag om skadestånd med en tillfällig myndighet som beslutade. Ersättningsnämnden bildades den 1 januari 2013 i syfte att handlägga och besluta i ersättningsfrågorna enligt lagen (2012:663) om ersättning på grund av övergrepp eller försummelse i samhällsvården av barn och unga i vissa fall.

Vänsterpartiet tycker att en liknande lösning vore lämplig för att betala ut skadestånd till de som genom adoption till Sverige fått sina mänskliga rättigheter kränkta. Därför bör regeringen återkomma med ett förslag på hur skadestånd från staten kan betalas ut till de som fått sina mänskliga fri- och rättigheter kränkta genom internationell adoption till Sverige. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

4.1 Adopterades rätt till modersmål

I Sverige bor flera tusen människor som är adopterade från andra länder, personer som har rätt att lära sig mer om sitt ursprung. När dessa barn går i skolan har de rätt att lära sig sitt modersmål. Men detta bygger på att det finns grundläggande kunskaper i språket och ett engagemang från både föräldrar och barn. När de som adopterats ska söka sitt ursprung själva möts de ofta av språkbarriärer som försvårar för dem att ta del av information om sin bakgrund. I exempelvis Chile sker allt utredningsarbete kring oegentligheter på spanska och översätts sedan av ideella krafter i Sverige för att de ska

kunna sprida information till berörda personer. Vänsterpartiet menar att mer måste göras för att stötta adopterade i att söka sitt ursprung.

En utökad rätt att studera sitt modersmål på komvux för adopterade bör utredas. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

4.2 Adopterades rätt till sitt födelsenamn

År 2016 ändrades namnlagen i Sverige. Det blev då lättare att byta efternamn och möjligheten att ha två efternamn infördes. Enligt lagen har den som är adopterad rätt att återta det namn den bar innan adoptionen. Namnlagen har dock inte visat sig möta den verklighet som adopterade till Sverige befinner sig i. Många av de som blivit stulna och sedan bortadopterade har nämligen fått fingerade namn och identiteter innan de adopterats till Sverige. De har därför inte enligt lagen rätt att byta till det namn de skulle haft om de inte blivit stulna eftersom de hade ett annat namn när de adopterades än vid födseln. I en dom från Förvaltningsrätten i Stockholm (mål 9192-22) konstaterar rätten:

Frågan i målet är om adoption bryter rätten att byta efternamn till ett efternamn som har funnits i en persons biologiska släkt i rakt uppstigande led. Adoptioner som beslutas i Sverige är s.k. starka adoptioner. Detta innebär att det inte görs någon rättslig skillnad mellan adopterade barn och andra barn. Den grundläggande principen är att den som har adopterats ska anses som adoptivförälderns barn och inte som barn till sina tidigare föräldrar. I lagen om personnamn finns det inte någon bestämmelse som gör avsteg från den grundläggande princip som läggs fast i föräldrabalken. Begreppet släkt ska därför i detta sammanhang tolkas i enlighet med bestämmelserna i föräldrabalken. [...] är alltså vid tillämpning av aktuella bestämmelser inte släkt med sin biologiska mammans förfäder. Han kan därför inte med stöd av 18 § lagen om personnamn byta efternamn till namn som har funnits i den slakten. Det har i övrigt inte framkommit några särskilda skäl för byte av efternamn. Skatteverket har därför haft fog för sitt beslut och överklagandet ska därför avslås.

För Vänsterpartiet är det självklart att den som adopterats ska ha rätt till sitt ursprung och därmed samma rätt att byta till de namn som funnits i slakten även om de inte hade adopterats.

Regeringen bör utreda hur namnlagen kan ändras så att adopterade får rätt att återta sitt födelsenamn. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

5 Äktenskapsfrågor

Äktenskapet är ett sätt för två människor att befästa den kärlek som de känner för varandra. Att ingå äktenskap är en viktig akt för många människor i vårt samhälle. Vi driver en politik för sexuellt likaberättigande. Människor ska få välja hur de vill leva med sin partner utan att riskera diskriminering och utanförskap. Var och en ska ses som individ med rätt att utvecklas på egna villkor och samtidigt rätt att ingå i en arbets- och samhällsgemenskap på lika villkor tillsammans med andra. Samtidigt får det inte finnas onödigt stora juridiska hinder för den som av olika anledningar vill lämna ett äktenskap.

5.1 Betänketid vid skilsmässa

Enligt nuvarande lagstiftning ska äktenskapsskillnad föregås av betänketid om båda makarna begär det eller om någon av dem varaktigt bor tillsammans med eget barn under 16 år som står under den makens vårdnad (5 kap. 1 § äktenskapsbalken). Vill bara en av makarna att äktenskapet ska upplösas, har den maken rätt till äktenskapsskillnad endast efter betänketid (5 kap. 2 § äktenskapsbalken). Har betänketiden löpt under minst sex månader, ska dom på äktenskapsskillnad meddelas om någon av makarna då framställer ett särskilt yrkande om det.

Vänsterpartiet anser att bestämmelsen om betänketid vid äktenskapsskillnad riskerar att utsätta kvinnor och barn för ett onödigt lidande. Betänketiden drar ut på processen, och människor tvingas stanna kvar i oönskade relationer. Kvinnor som utsätts för våld i hemmet befinner sig ofta i en särskilt svår situation, och för de kvinnor och barn som utsätts för våld i äktenskapet kan den nuvarande betänketiden rentav vara livshotande. Vänsterpartiet anser att det är problematiskt att dessa kvinnor tvingas uthärda betänketid innan ett destruktivt äktenskap kan avslutas.

Vänsterpartiet noterar att de aktuella bestämmelserna härrör från giftermålsbalken som trädde i kraft 1920 (SOU 1974:41, prop. 1986/87:1 s. 120). Det är i förarbeten till ändringar i giftermålsbalken från 1970-talet som lagutskottet funnit stöd för att en betänketid fortfarande krävs vid äktenskapsskillnad (prop. 1973:32, prop. 1978/79:12).

Syftet med betänketiden är att motverka förhastade beslut om skilsmässa samt att makarna under betänketiden ska kunna motiveras att delta i familjerådgivning. Enligt vår mening är det tydligt att den nuvarande betänketiden syftar till att bevara kärnfamiljen till varje pris. Ett dåligt fungerande äktenskap är dock betydligt mer destruktivt för både barn och föräldrar än att leva i en ny familjekonstellation. Dagens betänketid leder i stället till en onödigt utdragen process som riskerar att försvåra både barnens och de vuxnas anpassning till de nya livsvillkoren. Som lagstiftare har vi ett ansvar för att se till att den utveckling som skett i samhället sedan 1970-talet återspeglas i äktenskapsbalken.

Vi menar att ett par som väl fattat beslut om att ansöka om äktenskapsskillnad redan har övervägt detta i tillräcklig omfattning. Bestämmelsen om betänketid rimmar för övrigt illa med synen på makarna som självständiga och jämställda individer. Om endast en av makarna vill att äktenskapet ska upplösas torde denna önskan ha sin grund i att relationen faktiskt inte fungerar. Tiden är nu mogen för att göra en ny avvägning och låta människor ta ut äktenskapsskillnad utan att det ställs krav på betänketid. Skulle parterna vid en senare tidpunkt ändra sig finns ju alltid möjligheten att på nytt ingå äktenskap.

Regeringen bör återkomma till riksdagen med förslag till ändring i lagstiftning i äktenskapsbalken som innebär att kravet på betänketid vid äktenskapsskillnad tas bort. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

5.2 Bodelning

Att bodela innebär att två personer som varit gifta eller sambor delar upp egendom mellan sig, vanligtvis när förhållandet tagit slut. Tingsrätten kan utse en bodelningsförrättare när paret inte kommer överens. Den juridiska processen kan i dag dra ut på tiden eftersom det saknas gränser för hur lång tid den får ta. Den som inte vill samarbeta i en bodelning kan därför förhålla processen. Till skillnad från en vanlig tvist i

domstol måste parterna själva betala för bodelningsförrättaren, vilket kan bli väldigt dyrt. Den som har en sämre ekonomi riskerar att förlora tillgångar som den har rätt till för att den inte har råd att inleda en bodelningsprocess. Samma sak gäller om bodelningen drar ut på tiden och av den anledningen blir väldigt dyr p.g.a. kostnaden för bodelningsförrättarens många arbetstimmar.

Att förhåla bodelningsprocessen kan vara en del av det eftervård som kvinnor utsätts för av en tidigare partner efter att relationen tagit slut, där syftet är att göra livet så svårt som möjligt för kvinnan. Vänsterpartiet menar att dagens regler för bodelning i alltför liten utsträckning tar hänsyn till eller skyddar den svagare parten, ofta kvinnan. Dagens regler för bodelning behöver ses över.

Regeringen bör återkomma med förslag på åtgärder i syfte att stärka förutsättningarna för rättvisa bodelningar och motverka att bodelningar förhålas och drar ut på tiden. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

5.3 Erkännande av samkönade äktenskap och registrerade partnerskap i hela EU

Alla människor måste ha rätt att forma sitt eget liv och vara delaktiga i samhället utan att utsättas för diskriminering eller repressalier. Vänsterpartiet kämpar för att EU använder all sin makt för att säkerställa att hbtqi-personers rättigheter garanteras i samtliga medlemsstater och att medlemsstaterna efterlever de skyldigheter de har att värna dessa rättigheter.

För att EU:s fria rörlighet ska fungera för alla medborgare i Sverige är det viktigt att alla olika familjekonstellationer som svensk lagstiftning tillåter också erkänns i alla EU:s medlemsländer. Regeringen bör därför arbeta för att samkönade äktenskap och registrerade partnerskap ska erkännas i hela EU. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

6 Förbud mot omvändelseförsök

Omvändelseförsök kan definieras som påtryckningar och tvång som syftar till att få någon att förändra, permanent dölja eller avstå från att leva i enlighet med sin sexuella läggning eller könsidentitet eller uttrycka kön på det sätt personen själv vill. Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (MUCF) har i rapporten Unga hbtq-personers utsatthet för omvändelseförsök i Sverige, konstaterat att mycket pekar på att det finns unga hbtq-personer som utsätts för omvändelseförsök i Sverige. Det är däremot inte möjligt att uppskatta hur många unga i Sverige som kan ha utsatts för omvändelseförsök. Detta beror på flera faktorer såsom att det inte förs någon systematisk dokumentation över utsatthet för omvändelseförsök.

MUCF ställde frågor om specifik utsatthet för olika former av omvändelseförsök i den nationella ungdomsenkäten 2021. Av hbtq-personerna uppgav fem procent att de utsatts för något av följande i syfte att påverka deras sexuella läggning, könsidentitet eller könsuttryck:

- ”behandling” s.k. omvändelseterapi,
- blivit hotad att föras ut ur Sverige,

- blivit förd ut ur Sverige,
- blivit hotad att tvingas gifta sig,
- tvingats gifta sig,
- blivit hotad att skickas på en s.k. uppfostringsresa,
- skickats på en s.k. uppfostringsresa,
- andra former av påtryckningar, hot, tvång eller skador.

För Vänsterpartiet är det oacceptabelt att det förekommer omvändelseförsök i Sverige och vi vill se ett starkare lagskydd för hbtqia-plus-personer.

Regeringen bör återkomma med ett lagförslag som innebär att omvändelseförsök förbjuds. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

7 Gode män, överförmyndare och förvaltare

En viktig del i det svenska välfärdssamhället är att ensamkommande barn samt personer som p.g.a. sjukdom, funktionsnedsättning eller hög ålder inte klarar att sköta sina egna angelägenheter får hjälp med detta. I sådana fall fyller gode män och förvaltare en viktig funktion som ställföreträdare för den enskilde. Den stora majoriteten av gode män och förvaltare gör ett bra arbete och en viktig samhällsinsats. Återkommande har dock en rad allvarliga fall uppmärksamats där ställföreträdare har misskött huvudmännens livssituation och ekonomi, eller där överförmyndaren har brustit i sin tillsyn. Det är därför mycket angeläget att det vidtas åtgärder för att höja kvaliteten och för att säkerställa huvudmännens likabehandling och rättssäkerhet. Det finns också en risk för att hela gruppen ställföreträdare misskrediteras på ett orättvist sätt.

En ställföreträdare, en s.k. god man eller förmyndare, ska utses för den person som p.g.a. sjukdom, psykisk störning, försvagat hälsotillstånd eller liknande förhållande behöver hjälp med att bevaka sin rätt, förvalta sin egendom eller sörja för sin person, enligt föräldrabalken, 11 kap. 4 §. Oftast handlar det om att en ställföreträdare ska förvalta en persons, huvudmannens, egendom och sköta hans vardagsekonomi. Ställföreträdarna ska med andra ord ta till vara sina huvudmäns intressen.

I varje kommun ska det finnas en överförmyndare eller en överförmyndarnämnd. Överförmyndaren är den kommunala myndighet som ansvarar för tillsynen av ställföreträdare för underåriga eller hjälpbehövande vuxna. Det är överförmyndarens uppdrag att övervaka att ställföreträdarna sköter sina uppgifter enligt gällande regler. Eftersom huvudmännen har fått en ställföreträdare för att få hjälp med att bevaka sina intressen är de helt beroende av en väl fungerande förvaltning. Länsstyrelserna svarar för den statliga tillsynen av de kommunala överförmyndarna.

7.1 Utredning om ny lagstiftning

Nuvarande regelverk för överförmyndarens organisation och tillsyn av ställföreträdare, dvs. förmyndare, gode män och förvaltare, är i många avseenden alltför föråldrat då det härstammar från 1924 års förmynderskapslagstiftning som i princip infördes i 1949 års föräldrabalk utan ändringar. Under åren har en rad förändringar och förbättringar ägt rum såsom att länsstyrelsernas tillsynsansvar har skärpts. Den nuvarande lagstiftningen

är dock alltför överskådlig och liknar alltmer ett lapptäcke, samt saknar lagstiftning på en rad viktiga områden.

För fyra år sedan kom utredningen Gode män och förvaltare – en översyn (SOU 2021:36). Vänsterpartiet menar att det är hög tid att gå vidare med lagförslagen i utredningen. Regeringen bör därför återkomma med ett lagförslag som bygger på SOU 2021:36 Gode män och förvaltare – en översyn. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Vänsterpartiet tycker att det är viktigt att gode män och förvaltare erbjuds utbildning i enlighet med förslagen i utredningen, dels för att de på bästa möjliga sätt ska kunna utföra sina uppdrag, dels för att huvudmannen har rätt att förvänta sig bästa möjliga stöd och ett gott bemötande. Under senare år har utbildning för gode män och förvaltare blivit vanligare och många överförmyndare, liksom godmansföreningar, genomför i dag utbildningsinsatser för ställföreträdare. En del kommuner tillhandahåller relativt omfattande utbildning, medan andra inte har en lika utvecklad utbildningsverksamhet. Det skulle även behövas en samordning och ett tydliggörande av vilken utbildning som är nödvändig för att uppfylla uppdraget som god man och överförmyndare på ett tillfredsställande sätt. Utbildningen bör också bli mer enhetlig i hela landet.

7.2 Uppdelning av den gode mannens förordnande i personliga och ekonomiska angelägenheter

Den enskildes behov av hjälp och krav på att få leva ett värdigt och gott liv anser Vänsterpartiet är avgörande när det avgörs vilket stöd en enskild ska få och vem som ska utses till god man eller förvaltare. Det kan ibland vara lämpligt att dela upp ställföreträdaruppdraget så att t.ex. anhöriga eller andra närstående sköter den enskildes personliga angelägenheter medan en extern ställföreträdare har hand om ekonomin. För en ställföreträdare som enbart handhar de ekonomiska angelägenheterna behöver det inte alltid ställas lika stora krav på en god personlig kännedom om huvudmannen. Det är dock av stor vikt att en sådan ställföreträdare samarbetar på ett kontinuerligt och välfungerande sätt med huvudmannen och personer som känner hen väl.

Självklart måste ställföreträdaren vara insatt i den enskildes liv och behov för att kunna sköta den ekonomiska delen. Det är därför inte lämpligt att en ställföreträdare har så många uppdrag att denne omöjligt har tid att sätta sig in i varje huvudmans behov. Det bör därför utredas hur en legal uppdelning av den gode mannens förordnande i personliga och ekonomiska angelägenheter skulle kunna se ut. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

7.3 Utredning av kommunalt ansvar för gode män och förvaltare

I välfärdssamhället är systemet med gode män och förvaltare en viktig komponent. När någon inte kan sköta sina egna affärer ska hen få hjälp med det. För att detta ska fungera behövs en hög rättssäkerhet. Det finns dock uppenbara brister i rättssäkerheten i dagens system. Detta har inte minst SVT:s Uppdrag granskning uppmärksammat under det senaste året i sina program om en kvinna som försvann för tre år sedan efter att hennes förvaltare ordnat hemlig folkbokföringsadress och flyttat henne 65 mil från hennes hemkommun i Degerfors till Örnsköldsvik. Kvinnan har sedan dess fram till att

Uppdrag granskning uppmärksammat fallet inte fått ha kontakt med sin familj och blivit nekad att ha en mobiltelefon.

Företaget som den aktuella förvaltaren arbetar för har även varit förvaltare till en 80-årig man i Örnsköldsvik som också uppmärksammats av SVT. På bristfälligt underlag ställdes mannen under förvalterskap och framtogs rätten att bestämma över sitt liv. Ett år senare visade det sig att han aldrig haft behov av förvaltare. Men då hade förvaltaren mot hans vilja redan sålt av stora delar av hans egendom. I det fallet har också Högsta domstolen nu dömt ut ett stort skadestånd för bristerna i hur staten handlagt ärendet. Vänsterpartiet menar att för att stärka rättssäkerheten för såväl huvudman som förvaltare bör kommunerna inom sin organisation helt svara för god man eller förvalterskapet.

Utvecklingen med privata företag som har som syfte att försörja sig enbart på förvalterskapet är oroande. Det bör därför utredas om det ska införas ett rent kommunalt ansvar för gode män och förvaltare inom den egna organisationen. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

7.4 Kommunalt solidariskt skadeståndsansvar

Många gånger utses en okänd person till ställföreträdare, ibland mot den enskildes vilja. Det är viktigt att ställföreträdaren är ärlig och utför sitt uppdrag på ett omdömesfullt sätt. I de allra flesta fall så utför ställföreträdaren också uppdraget på ett förtjänstfullt sätt, men i de situationer då ställföreträdaren missköter sig innebär detta ofta stor skada och lidande för den enskilde.

Under många år har en rad allvarliga fall uppmärksammats på flera platser i landet, dels där ställföreträdare har misskött huvudmannens ekonomi eller förskingrat deras medel, dels där överförmyndaren har brustit i sin tillsyn. Dessa fall av misskötsel medför också att allmänhetens förtroende för de olika företrädarinstitutionerna minskar. För att upprätthålla tilltron till ett system där enskilda under samhällets medverkan får hjälp av ställföreträdare för att sköta sina angelägenheter är det rimligt att det finns ett yttersta skyddsnät i form av en ersättning som helt eller delvis kan gottgöra den enskilde för skador som ställföreträdaren vållar. Den enskilde som drabbas av förskingring eller av att ställföreträdaren på annat sätt misskött huvudmannens ekonomi är i dag hänvisad till att själv utkräva ersättning från ställföreträdaren. Även om den enskilde tilldöms ett skadestånd är det inte ovanligt att ställföreträdaren saknar tillgångar, vilket innebär att den enskilde i praktiken saknar en reell möjlighet att få ersättning för en skada som ställföreträdaren vållat.

Även om det är förhållandevis ovanligt att ställföreträdare missbrukar sitt uppdrag och begår kriminella handlingar mot huvudmannen så förekommer det. För Vänsterpartiet är det en grundläggande utgångspunkt att en enskild som av olika skäl får stöd från samhället inte ska lida ekonomisk skada av detta utan i detta avseende ska hållas skadefri. Vi anser därför att det rättsliga skyddet behöver förbättras och att det ska införas utökade möjligheter för huvudmannen att erhålla kompensation för skada som vållats av ställföreträdaren.

En gammal utredning om förmyndare, gode män och förvaltare föreslog i sitt slutbetänkande (SOU 2004:112) bl.a. att det ska införas en ny paragraf i föräldrabalken som föreskriver att kommunen är skyldig att solidariskt med en förordnad förmyndare, god man eller förvaltare ersätta den enskilde för sakskada eller ren förmögenhetsskada.

Ett system med kommunalt solidariskt skadeståndskrav skulle öka tryggheten för huvudmannen och även ge ytterligare incitament för kommunerna att göra nogsamma lämplighetsutredningar av människor som har eller vill erhålla ett uppdrag som ställföreträdare. Det bör därför införas ett kommunalt solidariskt skadeståndsansvar för förmögenhetsbrott som en ställföreträdare vållat huvudmannen inom ramen för sitt uppdrag. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

7.5 Överförmyndarens tillsynsansvar

I varje kommun ska det finnas en överförmyndare eller en överförmyndarnämnd. Överförmyndaren är den kommunala myndighet som ansvarar för tillsynen av ställföreträdare för underåriga eller hjälpbehövande vuxna. Det är överförmyndarens uppdrag att övervaka att ställföreträdarna sköter sina uppgifter enligt gällande regler. Eftersom huvudmännen har fått en ställföreträdare för att få hjälp med att bevaka sina intressen är de helt beroende av en väl fungerande förvaltning. Länsstyrelserna svarar för den statliga tillsynen av de kommunala överförmyndarna.

En förutsättning för att överförmyndare och överförmyndarnämnder ska kunna fullgöra sina uppdrag är att de har tillräckliga kunskaper och kompetens för det. För att överförmyndare, ledamöter i överförmyndarnämnder eller ersättare till sådana ska kunna klara av dels de uppgifter som de har i dag, dels de uppgifter som tillkommer enligt propositionen, är det av central betydelse att de erhåller en god utbildning.

Ansvarig tillsynsmyndighet, i dag länsstyrelserna, bör bistå med råd om hur utbildningen läggs upp och hur samarbete mellan flera kommuner kan organiseras för att kunskapsnivån hos överförmyndarna m.fl. ska vara tillfredsställande och lika över hela landet. I utredningen Vissa frågor om gode män och förvaltare (SOU 2013:27) finns sådana förslag, men dessa lyftes tyvärr inte fram i den efterföljande propositionen Bättre förutsättningar för gode män och förvaltare (prop. 2013/14:225). Regeringen bör därför återkomma till riksdagen med förslag på hur utbildning för överförmyndare och överförmyndarnämnder ska organiseras för att säkerställa en högre kompetensnivå hos dessa. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

8 Bättre kontroll av boutredningar och arvsskiften

När en människa dör lämnar hen inte bara ett tomrum i våra liv – utan också ett berg av praktiska uppgifter för de som står kvar. Mitt i sorgen tvingas anhöriga navigera myndighetskontakter och juridiska detaljer. Många söker hjälp genom att anlita en boutredare för att få ordning på allt det juridiska som behöver ordnas i samband med arv.

Under våren 2025 uppmärksammade SVT:s Uppdrag granskning hur kriminella utnyttjar den svaga lagstiftningen och bristen på kontroll för att kapa dödsbon och tömma dem på tillgångar. Programmet visar att samhällets kontroll och kraven på boutredares kvalifikationer helt enkelt är otillräckliga och att oskyldiga drabbas av det. Vänsterpartiet vill därför se skärpta krav på boutredare. Regeringen bör därför återkomma med förslag på lagstiftning som innebär att kraven på boutredare skärps. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

8.1 Bristande trygghet för sambor

Många människor lever i dag som sambor. Att flytta ihop med någon och bli sambo utan att vara gift kan ge oönskade privatekonomiska konsekvenser som få människor känner till. I tidningarnas ekonomidel brukar jurister alltid råda sambor att gifta sig eller teckna testamente av rent ekonomiska skäl.

Många lever i den villfarelsen att sambolagen (2003:376) ger ett skydd för sambor som liknar det som gäller för sedan tidigare gifta. Att så inte är fallet är något som ofta upptäcks när det redan är för sent, exempelvis när den ena sambon avlidit. Till skillnad från gifta ärver inte sambor varandra. För sambor fördelas arvet enligt arvsordningen, i första hand till barn, i andra hand till den avlidnes föräldrar och om föräldrarna inte är i livet till den avlidnes syskon.

För att sambor ska ärva varandra krävs testamente. När en sambo avlider kan den efterlevande begära bodelning enligt sambolagen. Bodelningen görs då mellan den efterlevande sambon och den avlidnes arvingar och eventuella testamentstagare. Efterlevande sambo kan också begära att få överta gemensam bostad och gemensamt bohag. Den avlidnes arvingar och testamentstagare ska då ersättas med värdet för det som övertas.

Väldigt många par lever som sambor och lagen bör utformas utifrån människors praktiska behov av skydd vid en partners dödsfall. I efterspelet efter katastrofer som Estonias förlisning och tsunamikatastrofen blev sambolagens brister särskilt uppenbara för många människor som mist sin livskamrat. För andra rycks partnern bort ur vardagen. För sent upptäcker alltför många att de saknar rätt att ärva sin avlidne sambo. Konsekvensen blir att de inte bara mister sin partner utan även tvingas flytta ifrån sin bostad eller blir av med annan egendom.

Ofta görs invändningen att alla sambor som vill ärva varandra kan upprätta ett testamente för det. Men uppenbarligen är det långt ifrån alla sammanboende par som i god tid före sin bortgång är tillräckligt inlästa på lagstiftningen för att vara medvetna om hur arvet utfaller. Självklart ser man den man lever tillsammans med som par som sin närmaste anhöriga och som ens naturliga arvtagare. Den efterlevande parten är i praktiken helt utlämnad till arvingarnas godtycke om samboparet inte har skrivit något inbördes testamente.

I de fall där den avlidna har barn sedan tidigare kan det anses skäligt att dessa får ut sin laglott som vid arv mellan makar, men då arvtagarna är äldre släktingar eller syskon till den avlidna bör deras rätt till arv få stå tillbaka till förmån för den efterlevande sambon.

Det finns många människor som av olika skäl inte vill eller kan gifta sig. Vänsterpartiet anser att det är viktigt att dessa människor inte faller utanför den trygghet som arvsrätten kan ge.

Vi anser att sambor bör skyddas på samma sätt som äkta makar i händelse av dödsfall och att lagen därmed bör ändras så att det införs arvsrätt mellan sambor. Regeringen bör därför återkomma till riksdagen med lagförslag som innebär att det införs arvsrätt mellan sambor. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Nadja Awad (V)

Malcolm Momodou Jallow (V)

Isabell Mixter (V)

Vasiliki Tsouplaki (V)

Ciczie Weidby (V)